

Boliviaanse coca in België?

Een eerste stap

Om een eerste concrete stap te doen in de richting van een duurzaam drugbeleid zoals dat in het vorige hoofdstuk is beschreven is een wijziging van de VN-verdragen over drugs nodig. Deze wijziging hoeft niet gecompliceerd te zijn. In feite gaat het om de toevoeging van twee woorden. Daar waar het de lidstaten nu wordt toegestaan om de produktie en handel van drugs in een wettelijk kader te vatten mits deze gebruikt worden voor medische en wetenschappelijke doeleinden, zou de toevoeging “en andere (doeleinden)” volstaan om de legale ruimte te scheppen om het beleid te decentraliseren. Die toevoeging is immers voldoende om die nationale overheden die dit wensen, toe te staan de markt voor drugs wettelijk te reguleren. Landen zouden in ieder geval de vrijheid krijgen om een drugbeleid uit te stippelen dat niet is gebaseerd op een algeheel verbod, zoals dit momenteel het geval is.

Vroeg of laat zal het tot een wijziging van de VN-verdragen over drugs moeten komen. Zolang het drugbeleid gebaseerd blijft op een universeel verbod op produktie en handel in drugs, draagt dit beleid direct bij aan gewapende conflicten, sociale onlusten, criminalisering en uitsluiting van miljoenen mensen, ecologische schade, culturele genocide en, last but not least, aan de handhaving van een reusachtig crimineel imperium.

Desalniettemin is er tijdens de jaarlijkse bijeenkomsten van de Commissie Verdovende Midelen van de Verenigde Naties in Wenen tot nog toe geen enkele regeringsdelegatie die ook maar de suggestie durft te doen dat VN-verdragen wel eens gewijzigd zouden moeten worden. De in 1998 gestelde deadline voor een drugsvrije wereld in 2008 blijft tijdens deze bijeenkomsten overeind. Vertegenwoordigers van de VN houden de moed erin met succesverhalen uit sommige landen waar de illegale produktie van drugs zou zijn afgenomen, maar niemand gelooft ze nog echt.

Het probleem is dat de meeste vertegenwoordigers op deze bijeenkomsten niet geïnteresseerd zijn in een waar-

lijke discussie over het tot nu toe gevoerde beleid. De Westerse landen willen het verbod handhaven om daaraan de mogelijkheid te ontnemen om drugs internationaal en nationaal te blijven bestrijden. De ontwikkelingslanden hopen vooral op financiële steun in ruil voor hun medewerking aan deze bestrijding. Intussen doen steeds meer regeringen hun eigen zin als het gaat om beteugeling van het gebruik. In de meeste gevallen komt dit neer op een beleid van schadevermindering, voor gebruikers en hun omgeving. Met dien verstande, dat een grote oorzaak voor het verschijnsel ‘druggerelateerde schade’, namelijk het feit dat drugs verboden zijn, niet kan worden weggewerkt.

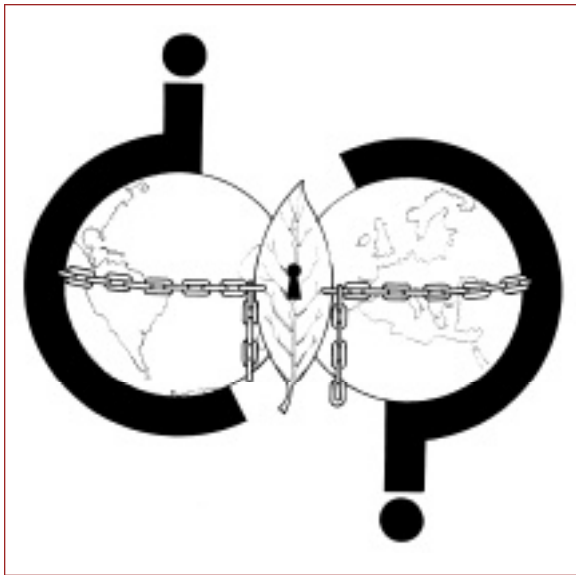
Het ziet er voorlopig naar uit dat een eerste stap naar een ander drugbeleid genomen moet worden zonder dat de huidige VN verdragen worden gewijzigd. In dit laatste hoofdstuk wordt ingegaan op de mogelijke stappen die men in een land als België in dat geval zou kunnen nemen. Dit wordt geïllustreerd aan de hand van het voorbeeld van de mogelijke import van Boliviaanse cocaproducten.

WAAROM COCA UIT BOLIVIA?

Het importeren van traditionele cocaproducten uit Bolivia zou een eerste concrete stap zijn naar een duurzaam drugbeleid in Noord en Zuid. Waarom?

• Coca is een goed produkt

Cocabladeren worden al 7.000 jaar lang geconsumeerd in de Andes-regio. Nog nooit is er een wetenschappelijk bewijs geleverd van enige schadelijke effecten op de lichamelijke of geestelijke gezondheid van de gebruiker. Integendeel, de wetenschappelijke literatuur over coca staat vol van bewijzen en sterke indicaties van het feit dat het gebruik van de bladeren in hun natuurlijke vorm vooral positieve eigenschappen heeft.¹ De reden waarom het cocabladd toch op de lijst van verboden middelen van

de VN terecht is gekomen is dat de commissie van experts die in 1949 werd uitgezonden om het cocagebruik te onderzoeken werd gekenmerkt door een grote vooringenomenheid ten opzichte van de inheemse cultuur waarvan coca een exponent is.

Er zijn verschillende toepassingen waarin consumenten in Europa zouden kunnen genieten van de heilzame werking van coca: bijvoorbeeld in thee, extracten, zalf, tandpasta, frisdrank. Personen die ooit in de Andes hebben gereisd of op een andere manier met de werking van coca in contact zijn gekomen, hebben aan den lijve ondervonden dat deze als remedie kan gelden voor vele kleine en grote kwalen: verkoudheid, griep, zwaarlijvigheid, hoofd- en darmklachten, lusteloosheid, huidklachten, spier- en kiespijnen etc.²

Een goede deal: een duurzaam drugbeleid in noord en zuid

- **Coca kan onder andere gebruikt worden in de behandeling van cocaïnegebruik**

De laatste jaren is het gebruik van cocaïne in Europa, en ook in België, aanzienlijk gestegen. Juist vanwege haar illegale status is de cocaïnemarkt aan geen enkele controle onderworpen. Dit leidt tot een grotere verscheidenheid aan producten die goedkoper, sneller en gemakkelijker te consumeren zijn, zoals crack.

Er is op dit moment geen enkel middel dat als substituut kan dienen in de behandeling van personen die hun gebruik van cocaïne willen minderen, zoals dit bij heroïne wel het geval is (methadon of buprenorfine). De enige behandeling voor cocaïnegebruik in de meeste ontwenningsklinieken is op dit moment volledige onthouding, maar dat ideaal is voor vele gebruikers niet haalbaar.

In Zuid-Amerika bestaan al jaren experimenten met gebruik van coca in de behandeling van cocaïnegebruik. Doktoren in Bolivia en Peru geven verstokte cocaïnegebruikers die dit gebruik willen afbouwen of verminderen, cocathee te drinken of bladeren te kauwen, waardoor een deel van de sterke drang naar de stimulerende werking van cocaïne wordt weggenomen. Zoals uit wetenschappelijk onderzoek blijkt, levert deze behandeling interessante resultaten op, die aanleiding zouden kunnen geven tot het uitvoeren van dezelfde experimenten in Europa.³

- **Coca speelt een cruciale rol in de overlevingsstrategie van de betrokken boerenbevolking in Bolivia.**

Alle pogingen om de cocaverbouw in Zuid-Amerika te elimineren of aanzienlijk te doen verminderen zijn mislukt. Daar zijn verschillende redenen voor, maar de belangrijkste is dat er geen dialoog plaatsvindt tussen de autoriteiten en de plaatselijke bevolking, de cocaboeren zelf. De situatie in de Chapare, Bolivia, is illustratief voor dit probleem.

De Chapare is een van de twee belangrijkste cocaproducerende streken in Bolivia. Boeren zijn hier naar toe getrokken omdat ze geen grond hadden of hun baan als mijnwerker met de neoliberale hervormingen in de jaren '80 zijn kwijtgeraakt. Die hervormingen waren nodig omdat de Boliviaanse oligarchie een enorme schuldenlast bij Westerse banken had opgebouwd. De staat is afwezig in de Chapare, de boeren hebben hun eigen samenleving opgebouwd dankzij de cocaverbouw. Op dit moment is het enige alternatief voor de meeste boeren een roemloze aftocht naar de stad waar zij als bedelaar of sjouwer kunnen proberen te overleven.

Boliviaanse cocaboeren willen niet geassocieerd worden met de cocaïnehandel. Zij zijn trots op hun produkt en zouden niets liever willen dan dat de wereld kennis neemt van de positieve eigenschappen van het blad. Al jaren stellen zij de nationale regering en internationale gemeenschap voor hen toe te staan coca te verbouwen voor de binnenlandse markt en studies te doen naar haalbaarheid van handel in heilzame cocaproducten buiten Bolivia.

De MAS (Movimiento al Socialismo), de partij van de Boliviaanse cocaboeren, en de tweede grootste van het land, dringt sinds kort aan op referendum over legalisering van de coca. Doordat de meerderheid van Bolivia's bevolking inheemse wortels heeft, en coca gebruikt, zou dit referendum hoogstwaarschijnlijk in het voordeel van legalisering uitvallen. Bolivia zou in dat geval de toorn van de VS over zich af kunnen roepen. Zeker als de huidige politiek van de VS regering ook na de verkiezingen van november 2004 verder wordt gezet, zou een militaire dreiging om de Boliviaanse regering tot andere gedachten te brengen niet denkbeeldig zijn.

Echter, als landen in Europa of de rest van de wereld er toe zouden overgaan om Boliviaanse cocaproducten te importeren, zou dit de positie van Bolivia ten opzichte van de Verenigde Staten aanzienlijk versterken.

Het verbod op coca dient geen enkel ander belang dan dat van de regering van de Verenigde Staten. Het levert Washington de rechtvaardiging om haar strategische en militaire controle op de Andes-regio te handhaven.

• **Het verbod op coca dient louter de politieke agenda van de Verenigde Staten**

Het besluit om coca verboden te houden dient geen enkel ander belang dan dat van de regering van de Verenigde Staten. Dit verbod levert Washington de rechtvaardiging om de strategische en militaire controle op de Andes-regio te handhaven. Onder het mom van drugbestrijding hebben de VS zich de afgelopen decen-

nia kunnen blijven bemoeien met de binnenlandse gelegenheden van een groot aantal landen in Zuid-Amerika, en is hun militaire aanwezigheid er alleen maar toegenomen.

Noch de Zuidamerikaanse landen zelf noch andere actoren in de wereld hebben enig belang bij het verbieden van coca. Dit leidt immers alleen tot conflicten met de ongeveer anderhalf miljoen boeren in Zuid-Amerika die dit gewas verbouwen. Pogingen om hen aan te zetten tot het telen van alternatieve gewassen mislukken onder andere juist door het feit dat zij als criminelen worden aanschouwd en dus niet als gelijkwaardige partners mee mogen denken en werken aan deze alternatieven.

In Europa en Latijns-Amerika bestaat inmiddels voldoende inzicht in de noodzaak het drugprobleem op een niet-repressieve wijze te benaderen. Samenwerking tussen beide continenten, bijvoorbeeld middels de handel in cocaproducten als begin van een vreedzame oplossing voor de problematiek rond de illegale drugsproductie, kan een zeer belangrijke stap zijn om het concept 'schadevermindering' op wereldschaal in praktijk te brengen.

WELKE MOGELIJKHEDEN ZIJN ER?

Om cocabladeren of traditionele producten waarin deze zijn verwerkt (zoals thee, kauwgom of extracten) te importeren naar een EU-land, in dit geval België (maar voor Nederland gelden dezelfde regels), dan zijn er grofweg drie mogelijkheden:

Aan het einde van de 19e eeuw was de Vin Mariani, een wijn op basis van cocabladeren, een populaire drank bij de toenmalige jet-set.

• MOGELIJKHEID 1: België trotseert de VN verdragen

Als het Belgisch parlement tot de conclusie zou komen dat de import van cocaproducten in weerwil van de VN verdragen een goede zaak zou zijn staat het haar vrij een wet aan te nemen om deze import toe te staan. In februari 1995 is dit gebeurd in Luxemburg: een motie waarin de regering werd opgeroepen de import van onschadelijke cocaderivaten toe te staan werd unaniem goedgekeurd door de Luxemburgse 'Chambre des Deputes'.⁴

Sindsdien is er niets met deze motie gebeurd. Het Ministerie van Buitenlandse Zaken ontving daags na de aanneming van een telefoontje van de Ambassade van de Verenigde Staten waarin werd gevraagd of de Luxemburgse volksvertegenwoordigers gek waren geworden. De regering van het groothertogdom staat niet sterk genoeg om in haar eentje over te gaan tot de import van cocaproducten. Als een of meer Europese landen dat ook zouden doen, zou die situatie veranderen. Het is niet te verwachten dat de VS of de VN in

zouden grijpen om de import tegen te houden. Deze zou het immers ontbreken aan echte sanctiemiddelen om Europese regeringen op de knieën te dwingen – zeker als het om zo iets onschuldigs gaat als het cocablad.

Het voorbeeld van Zwitserland toont aan dat het uiteindelijk de regering is die beslist wat er in een land gebeurt. Het besluit om gecontroleerde heroïneverstreking tot officieel beleid te maken is de Zwitserse autoriteiten op veel kritiek komen te staan van de Verenigde Naties, maar meer dan een jaarlijkse vingerwijzing op papier heeft dat nooit om het lijf gehad. Het feit dat Zwitserland niet alle VN-verdragen over drugs heeft ondertekend speelt daarbij natuurlijk een rol.

Moed zal er altijd nodig zijn, van autoriteiten, burgers met ondernemingszin, of ondernemers met een sociaal geweten, om via het importeren van coca naar Europa de stap te zetten naar een duurzaam drugbeleid in Noord en Zuid

Maar laten we eerlijk zijn: om de Belgische overheid zover te brengen dat ze een voortrekkersrol speelt in het debat over het internationale drugverbod moet de medewerking verzekerd zijn van bureaucraten. Zij moeten hun positie op het spel durven zetten, en dat is niet erg aannemelijk.

Burgers kunnen natuurlijk ook zelf de marge van de wet opzoeken, om vervolgens de autoriteiten tot een rationeel standpunt te dwingen. Zo zijn er reeds winkels voor natuurlijke drugs in Nederland (zogenaamde head- of smartshops) waar cocathèe en zelfs bladeren te koop zijn. Invoer en verkoop gebeurt met medeweten van de autoriteiten, maar is niet volledig legaal.

• MOGELIJKHEID 2: Cocaproducten worden gebruikt in een legaal medisch en/of wetenschappelijk experiment

Cocaproducten kunnen legaal in België worden geïmporteerd zonder de VN-verdragen op te zeggen of te wijzigen, als zij worden gebruikt in een medisch en/of

wetenschappelijk experiment dat door de nationale overheid is goedgekeurd. Het beheer van drugs voor deze twee doeleinden wordt immers overgelaten aan de nationale overheden. Op dit moment is dit ook het geval met cannabis voor medicinale doeleinden en heroïne voor gecontroleerde verstrekking. Iedereen in België met een verwijfsbrief van een arts mag cannabis uit Nederland invoeren voor eigen gebruik.

Cocaproducten hebben vele medicinale toepassingen. De lijst is te lang om hier te reproduceren⁵, maar er zijn vele mogelijkheden voor de behandeling van hedendaagse ziektes zoals zwaarlijvigheid, stress, diabetes. Coca is een natuurlijke bron van energie en stelt het lichaam in staat om beter te functioneren. Er zijn op dit moment geen negatieve bijwerkingen van een normaal gebruik bekend.

Een interessante toepassing is die van cocaproducten in de behandeling van verslaafden aan cocaïne of crack. In Bolivia en Peru gebruiken artsen deze methode niet zonder resultaat. In Europa is men juist naarstig op zoek naar een vervangingsmiddel voor cocaïne. Als genoeg medici en juristen dit ondersteunen zou een officieel verzoek aan het ministerie van Volksgezondheid volstaan om toestemming te krijgen een experiment met coca uit te voeren. Als deze zelfde toestemming wordt gegeven in het geval van cannabis en heroïne, zou dit voor cocathee geen probleem mogen zijn.

• MOGELIJKHEID 3: Cocaproducten (bijna) zonder cocaïne

De laatste mogelijkheid voor het importeren van coca in Europa zou gelden voor producten die coca als grondstof hebben, maar waar de cocaïne is uitgehaald. Coca wordt immers ook aangewend als smaakstof in de vervaardiging van Coca Cola, en er zijn weinig plekken op aarde te vinden waar deze drank niet aan de man wordt gebracht. Op een Italiaanse likeur, Coca Buton genaamd, na, zijn er geen andere producten op basis van coca legaal verkrijgbaar in Europa, maar onwetendheid lijkt hier de grootste oorzaak van. In Peru en Bolivia zijn verschillende producten in de handel, die ook in een Westerse context hun diensten zouden kunnen bewijzen.⁶

Om vrij op de internationale markt te opereren, hoeft men zelfs niet alle cocaïne uit de cocaproducten te ver-

Het gebruik van coca in een Westerse context zou een brug kunnen slaan tussen verschillende culturen.

wijderen. Volgens een clause van het eerste VN-verdrag over drugs uit 1961 kan een nationale overheid een speciale regeling treffen voor producten die tot aan 0,1% cocaïne bevatten, dit om de handel in farmaceutische preparaten met cocaïne die vooral door tandartsen worden gebruikt niet te zeer te belemmeren.

In 1995 trachtte Oxfam Wereldwinkels de toestemming te krijgen van het Belgische Ministerie van Volksgezondheid om zogenaamde 'trimate' in te voeren, een thee op basis van kamille, anijs en coca, die minder dan 0,1% cocaïne bevat. De vraag van Oxfam baseerde zich op de desbetreffende clause. Een hoge ambtenaar van het Ministerie weigerde de toestemming met het argument dat de genoemde clause alleen zou slaan op preparaten waar cocaïne reeds in verwerkt zou zijn, in tegenstelling tot natuurproducten. Dit is natuurlijk slechts een interpretatie van de betrokken ambtenaar, die zonder veel moeite aangevochten zou kunnen worden. Oxfam Wereldwinkels heeft reeds aangegeven dit niet te zullen doen, aangezien ze vreest voor negatieve publiciteit. Wellicht hebben andere importeurs van voedselproducten uit ontwikkelingslanden meer moed.

Wat dat laatste betreft: moed zal er altijd nodig zijn, van autoriteiten, burgers met ondernemingszin, of ondernemers met een sociaal geweten, om bijvoorbeeld via het importeren van coca naar Europa de stap te zetten naar een duurzaam drugbeleid in Noord en Zuid.

Twintig jaar geleden leek de Berlijnse Muur een voldongen feit waar de wereld mee moest leren leven. Het Apartheidsregime in Zuid-Afrika zat stevig in het

zadel. Momenteel lijkt evenmin een opheffing van het internationale drugverbod een haalbare zaak, ook al is het verantwoordelijk voor het lijden van miljoenen mensen en de handhaving van een crimineel imperium. In het Europa van de 17e en 18e eeuw was het gebruik van tabak en koffie ook verboden. Toen dit beleid mislukte, gingen de autoriteiten over op een regulering

van de handel in beide middelen. Deze regulering, die later werd uitgebreid naar de handel in alcohol, had ten doel de schade voor de gebruiker en zijn omgeving te verminderen. Vroeg of laat zal deze aanpak ook ten opzichte van het drugsvraagstuk de meest verantwoorde blijken. De vraag is niet of, maar wanneer het zo ver zal komen.

¹ Een Commissie van experts van de Wereldgezondheidsorganisatie, WHO, kwam in 1995 na uitgebreid onderzoek van alle aanwezige kennis over coca tot de conclusie dat de consumptie van het blad positieve therapeutische effecten diende. Vervolgens dreigde de Verenigde Staten ermee de financiering van de WHO te zullen stopzetten als deze conclusie gehandhaafd zou worden.

² Zie voor een opsomming van mogelijke toepassingen van coca in een Westerse context het artikel van de beroemde Amerikaanse gezondheidsexpert Andrew Weil: "Why coca should be available as a recreational drug", *Journal of Psychoactive Drugs*, 1977; 9 (1): <http://www.dpf.org/library/weil2.cfm>

³ Voor een verslag van een wetenschappelijk onderzoek naar de effecten van coca in de behandeling van cocainegebruikers, zie: Teobaldo Llosa: The Standard Low Dose of Oral Cocaine Used for Treatment of Cocaine dependence. In: *Substance Abuse*, v15(4), 1994-215-220., <http://www.dpf.org/library/prellos.cfm>

⁴ Voor de complete tekst van deze motie, zie Joep Oomen: *Coca, geschenk van de goden*. Ed. Boliviacentrum, 2003.

⁵ Zie voor een complete opsomming van cocaproducten en hun medicinale werking Hugo Cabieses: *Commercialising coca*. Ed: CIIR. Londen, 1993. Verkrijgbaar bij het Boliviacentrum.

⁶ Zie Hugo Cabieses: *op.cit.*